

С. О. Артем'єв

Люботин

ЛЮБОТИН – місто обласного значення Харківської області. Люботин. міськраді підпорядк. с-ща Байрак, Караван, Коваленки і с. Смородське. Знаходиться на річках бас. Сіверського Дінця – Люботинка (притока Уди) та Мерефа (притока Мозу), у лісостеп. частині зх. схилів Середньоросійської височини, pobl. зони озеленення Харкова (відстань до обл. центру 24 км). Численні виходи джерел сприяють створенню штуч. водоймищ (у межах міста – бл. 20 ставків). На тер. Люботин. лісництва – пам'ятки природи З'єднані дуби, Барвінок, Сім дубів віком понад 250 р. Пл. міста 30,66 км². За переписом насел. 2001, у Люботин. міськраді проживали 26 945 осіб (складає 83,1 % до 1989), з них у Л. – 24 173 особи (82,2 %); станом на січень 2015 – відповідно 24 530 та 21 714, на грудень того ж року – 24 423 і 21 599 осіб; переважно українці; є росіяни. Залізнич. вузол (сходяться колії від Харкова на Зх., Пн. Зх., Пн. і Пд. Зх.; діє локомотивне депо). Пobl. Л. проходить автострада Харків–Київ. На тер. міста та в його околицях знайдено артефакти 2–1 тис. до н. е., виявлено скіф. кургани та залишки поселень (див. Люботинські городище та кургани). Засн. у серед. 17 ст. козаками та селянами з Правобереж. України як слобода. У 2-й пол. 17 ст. вона стала сотен. містечком Харків. полку. 1732 було 808 жит. – 217 козаків, 356 підпомічників і 136 підданих. 1765 Л. увійшов до Харків. провінції Слобід.-Укр. губ. Від 1797 – волос. центр Валків. пов. Від 1835 – у складі Харків. губ. 1837 на х. Караван поміщик Духовський спорудив винокурню (випускала 80 дал спирту; за рад. часів – Караван. спирт. завод, нині Караван. місце провадження діяльності держ. підприємства «Укрспирт»), пізніше – ще 2 млини. У 2-й пол. 18 ст. у Л. вже збиралися щоденні базари та відбувалися двічі на рік ярмарки. 1843 засн. 4-річну школу. 1871 збудовано залізничну станцію, навколо якої утворилося залізничне с-ще (за кілька років злилося зі слободою). За 20 р. Л. перетворився на залізнич. вузол Харків.-Микол. залізниці. На поч. 1870-х рр. промисловець, меценат М. Кузнецов орендував у белгород. купця І. Нікітіна фаянс. ф-ку в Байраку, яку після відкриття залізниці Л.-Мерефа (1880) перевів у с. Буди (нині смт Харків. р-ну Харків. обл.; див. «Будянський фаянс»). Наприкінці 19 – на поч. 20 ст. функціонували депо, вокзал, залізничні майстерні, спирт. завод, паровий млин, підприємство з виготовлення діжок, возів і дерев'яних коліс, було розвинене садівництво, діяли 2 гімназії, церк.-приход. школа, однокласне та двокласне училища. Сюди на відпочинок почали приїжджати багато харків'ян. На той час вже мешкали бл. 5 тис. осіб. Жит. брали участь у рев. подіях 1905. Під час придушення повстання у Л. вбито та поранено

бл. 120 осіб (тогочасні події нині відомі під назвою «Люботин. республіка»). Під час воєн. дій наприкінці 1910-х рр. влада неодноразово змінювалася, у грудні 1919 остаточно встановлено більшовицьку. 1923–30 – райцентр. Від 1928 – смт, від 1938 – місто (від 1993 – обл. значення). Від 1932 – у складі Харків. обл. Жит. Л. і навколиш. сіл потерпали від голодомору 1932–33, зазнали сталін. репресій. Від 20 жовтня 1941 до 29 серпня 1943 – під нім.-фашист. окупацією. 1941 та 1943 у Л. та pobl. нього відбувалися великі бої між рад. і нім. арміями. Нині розвинені харч. і мікробіол. промисловості. Окрім Караван. місця провадження діяльності держ. підприємства «Укрспирт», працюють Караван. завод корм. дріжджів, хлібозавод і підприємство «Продтовари». У Л. – гімназія № 1, навч.-вихов. комплекс, 5 заг.-осв. шкіл, 5 дошкіл. навч. закладів, ліцей залізнич. транспорту, міжшкіл. навч.-вироб. кобінат, Харків. центр профес. освіти; Люботинський міський краєзнавчий музей, міський Будинок культури, Караван. клуб, 7 б-к, муз. школа, Будинок дит. творчості; ДЮСШ; міська та залізнична лікарні. Від 2001 щомісяця виходить міська г. «Люботинський вісник». Пам'ятки архітектури: церква св. Парасковії (1750), Вознесен. церква (1811–36, перебуд. 1872), Микол. церква (1843), садиб. комплекс Святополка-Мирського (входять палац, 1815–40; служб. корпус, 1820; ландшафт. парк, поч. 19 ст., 26 га). Збереглися залишки маєтку 19 ст., який належав д-ру медицини В. Порай-Кошицю. 1998–2002 реконструйовано та регенеровано вокзал. комплекс, над залізнич. коліями споруджено критий пішохід. міст (260 м; найдовший подіб. типу в Європі; 2004 арх. А. Вінтера та В. Соценка, групу інж.-будівельників і інж. шляхів сполучення за масштаб. проект «Регенерація вокзалів / Харків. і Харків. обл.» відзначено Державною премією України у галузі архітектури). 2009 після реконструкції на базі стадіону «Локомотив» відкрито стадіон «Олімпієць». Встановлено 9 пам'ятників і пам'ят. знаків воїнам-землякам і воїнам-визволителям, які загинули під час 2-ї світової війни; пам'ятні знаки жертвам голодомору 1932–33 і сталін. репресій, воїнам-афганцям, ліквідаторам аварії на ЧАЕС. Є 7 брат. могил рад. воїнів 1941 і 1943: платформа Водяне (похов. 74 особи), вулиці Воєнна (163), Полтавський Шлях (251), Шевченка (179), площа Княжа (98), с-ще Караван (27), с. Смородське (кількість невідома). У центр. парку – Алея пам'ят. знаків учасникам 2-ї світової війни, Героям Рад. Союзу А. Абдулову, П. Казакевичу, І. Маширю (усі відзначилися на люботин. землі), М. Денчику, П. Шпильку та Ю. Чепізі (усі – люботинці). Серед видат. уродженців – біофізик, президент НААНУ М. Безуглий, гірн. інженер Л. Биков, хімік М. Ворожбіян, фахівець у галузі машинобудування В. Доценко, фахівець у галузі електротранспорту В. Дяконов, фахівець у галузі турбобудування Ю. Косяк, фізики В. Зайцев, К. Рябошапка, фізіолог М. Гончаренко, вет. лікарі Ю. Приходько (чл.-кор. НААНУ), В. Кассіч (у 1950-х рр. тут працював його батько Ю. Кассіч), зоотехнік В. Радченко, лікар-патологоанатом І. Кондаков, лікар-невропатолог Н. Литвиненко, економіст О. Дейнека, педагог Л. Нечепоренко; письменник, журналіст А. Крашаниця, поети К. Маковіський, О. Марченко, Т. Чичкіна (Шорохова); скульптор Ф. Балавенський, художники М. Глущенко, Є. Джолос-Соловйов, Ю. Костерева, О. Лихоліт; актор, режисер, засл. арт. УРСР І. Богаченко, співачка (сопрано), нар. арт. РРФСР Л. Захаренко, співак (тенор), педагог С.

Капара, кобзар О. Бутенко (був репрес.); легкоатлет (стрибки з жердиною), тренер В. Бражник, спортсмен (стрільба стендова) В. Зименко. Під час навч. у Харків. університеті в Л. у друга часто гостював кубан. письменник, поет, драматург 19 ст. В. Мова (Лиманський). 1866 він у слободі написав поему «Ткачиха». Влітку 1912–14 та взимку 1914–15 у Л. перебував філософ М. Бердяєв, який був одружений з місц. поміщицею Л. Трушевою. Тут минули юнац. роки, а також потім вчителювала письменниця, перекладачка Н. Забіла. У Каравані мешкав поет, перекладач С. Шумицький. У 1920-х рр. у Л. працював акушер-гінеколог, громад.-політ. діяч, Герой Радянського Союзу П. Буйко; у 1970-х рр. вчителювала лісознавець В. Мешкова. У місті помер лікар-рентгенолог В. Брежнев. У Люботин. гімназії навч. живописець Т. Ївницька, у вищому початк. училищі – письменник, художник О. Корж, у серед. школі № 2 – лікар-хірург В. Бойко; у Люботин. дит. будинку виховувалася актриса, нар. арт. РФ Н. Русланова. 1969–72 працював пом. машиніста тепловоза Люботин. депо та водночас навч. у Люботин. тех. училищі № 16 гончар, засл. майстер нар. творчості України Б. Цибульник. З Л. пов'язані життя та діяльність художників подружжя Л. Джолос та Є. Соловйова; спортсмена, тренера І. Бражника.

Фотоілюстрації

Рекомендована література

1. Рідний край: Навч. посіб. з народознавства. Х., 1999;
2. Матеріали III-ї науково-практичної краєзнавчої конференції, присвяченої 350-річчю міста Люботина. Люботин, 2000;
3. Стрілець В. В. Люботин: Істор.-краєзн. нарис. Х., 2002.

Бібліографічний опис:

Люботин / С. О. Артем'єв // Енциклопедія Сучасної України [Електронний ресурс] / Редкол.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк [та ін.] ; НАН України, НТШ. – К. : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2017. – Режим доступу:

<https://esu.com.ua/article-59860>

2001-2025 © Ця енциклопедична стаття захищена авторським правом згідно з чинним законодавством України ([докладніше](#)).